

РЕЦЕНЗІЇ

Ніна Горголюк

ДО ОВИДІВ КУЛЬТУРОМОВНОЇ ВИШУКАНОСТІ

(Вихованець І. Р. Розмовляймо українською: мовознавчі етюди. — К.: Пульсари, 2012. — 160 с.)

Мовна політика, упроваджувана в Україні впродовж багатьох років, призвела до розхитування літературних норм, розладження роботи потужного мовного механізму, що нині блокує процес суспільного згуртування, перешкоджає реалізації найважливіших функцій національної мови — об'єднаної та державотворчої.

«Патологічні мутації» (Л. Костенко), спричинені руйнуванням мовних норм, нівелюють унікальність, органічність, красу й власне українськість нашої мови. Найприкріше, що така негативна тенденція посилюється через сьогоденну мовну політику, яка не тільки гальмує природний плін розвитку мови, а й заперечує її сутність як чинника національної єдності та самоідентифікації. Свого часу І. Огієнко наголошував: «Рідна мова — найголовніший ґрунт, на якому зростає й цвіте нація, рідномовна політика — це найважливіша політика всякого народу, яку конче мусить знати кожен інтелігент, якщо бажає бути свідомим членом своєї нації, якщо бажає своєму народові стати сильною нацією».

Справжнім дбайливцем за розвій рідної мови, культуру рідного слова є відомий український мовознавець і перекладач — Іван Романович Вихованець. Його нова праця «Розмовляймо українською» — це «книга на будень і на свято», як слушно зауважує в післямові А. П. Загнітко, книга не тільки про мовну норму, а й про буття і буттєвість українського слова в третьому тисячолітті.

«Розмовляймо українською» — продовження низки культуромовних студій, започаткованих у часописі «Українська мова», на шпальтах якого з'явилися мовні мозаїки як новий взірєць науково-популярного жанру. Згодом уміння збалансувати науковий та популярний виклад засвідчили мовознавчі етюди на сторінках видання «Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах». Таке жанрове новаторство І. Р. Вихованця відоме читачам від часу виходу книги «У світі граматики» (1987), у якій визначено співвідношення граматичних форм, закономірності поповнення лексичного складу мови, простежено особливості сполучуваності слів, схарактеризовано відхилення від усталених норм. Цю традицію продовжило видання «Таїна слова» (1990), що об'єднало двадцять шість різноманітних розповідей про важливість словників для кожної мови, нові значення відомих слів, «біографію» рідного слова, його глибинну таїну.

Нова книга «Розмовляймо українською» унікальна і жанрово, і текстово. У ній запропоновано сто десять мовознавчих етюдів, викінчених розповідями про природу і функціонування слів, граматичних форм, синтаксичних конструкцій, словесного наголосу, стилістичних явищ тощо. Слова, які мовно-стилістично вишліфовує автор, розташовані за алфавітом. Іван Романович тонко відчуває, яке слово, словоформа чи сполучення слів відповідає тональності української мови, увиразнює її милозвучність. З погляду нормативності й естетичності подано зауваги до акцентуаційних норм (*Пора, пора, добродії, уже наголошувать не а́дже, а адже́*), словотвірних (*Без понятійної принуки, а з рідномовних згуків*), лексичних (*Казала мати. Казав і тато: «Не можна, синку, суміщати...»*), граматичних (*Улюблений відмінок заперечних речень*), пунктуаційних (*Не радимо нікому ставити зайву кому*), стилістичних (*Аби кожен звик уподобати складник*).

Автор звертає увагу читачів на таку проблему культури рідного слова, як невмотивоване перенесення до української мови явищ із російської мови — лексичної сполучуваності, уживання характерних спонукальних висловів, чужомовних елементів, скалькованих зразків, які мовці «вихоплюють іноді з суржикових хащів, нехтуючи літературні відповідники» (С. 129), що призводить до нівеляції лексичних норм сучасної української літературної мови.

Шанувальникам рідного слова Іван Романович Вихованець допомагає у виборі лексичних і граматичних синонімів, слівформ, засобів милозвучності, сполучуваності слів, правильного наголошування, у стилістичній вправності.

Назви етюдів промовисті, відразу запам'ятовуються, оскільки часто подані в характерній для стилю Майстра слова поетичній формі: *Насправжки стверджуємо, а не позірно: Пишімо правильно, а кохаймо вірно!*

Мовознавчі етюди обрамовує Передслово і Післяслово. Авторські поетичні рядки розпочинають і закінчують Передслово: «Я маю... Я повинен... Я мушу... Щодня мовою вмивати душу; Я маю... Я повинен... Я мушу... Щодня вмивати словом рідним душу». Ці філософські міркування повинні визначити життєве кредо кожного Українця, навчити його «пряmostояння і самособоюнаповненості» (В. Стус), аби піднести престиж української мови як мови титульної нації, запобігти духовній руйнації українського народу.

Порятунок від «грізних асиміляційних процесів у глобалізованому світі» (С. 144) автор убачає в «істотній реформі української душі» (С. 143). Через це в Післяслові він закликає до нового прочитання нашої найпершої національної книги — «Кобзаря», осмислення безсмертної спадщини великого Поета, що «давно стала і залишається найважливішим, вічним складником духовності українського народу» (С. 144).

«Розмовляймо українською» — книга для залюблених у рідне слово дітей і дорослих, які щоденно виграновують свою мову, прагнуть досягти гармонії думки і слова, наблизитися до овидів культуромовної вишуканості.